

# Nasilje preko interneta – cyberbullying

Nasilje preko interneta, u svijetu poznato kao cyberbullying, opći je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom koja se može smatrati štetnom kako za pojedinca, tako i za opće dobro. Tim oblikom nasilja među vršnjacima obuhvaćene su situacije kad je dijete ili tinejdžer izloženo napadu drugog djeteta, tinejdžera ili grupe djece, putem interneta ili mobilnog telefona.

## Vršnjačko nasilje preko interneta

### Kako radi internet?

Za internet kažemo da je svjetska komunikacijska mreža. To znači da se na njemu sve odvija međusobnom komunikacijom. Kao što korisnici komuniciraju jedni s drugima putem elektronske pošte ili chata, tako i računala komuniciraju međusobno, što nam omogućuje posjećivanje stranica, slanje i primanje elektronske pošte i sve ostalo što radimo na internetu.

Pružatelji internetskih usluga (provideri) su tvrtke koje omogućuju pristup korisnicima interneta na svjetsku mrežu. U Hrvatskoj su to, među ostalim, T-com, CARNet, Iskon, Vipnet, Globalnet i Vodatel. Svaki korisnik (pojedinaac ili organizacija) odabire jednog pružatelja usluga, koji mu dodjeljuje korisničko ime i lozinku. Na taj je način računalo korisnika omogućena komunikacija s računalima providera, koji ga “propuštaju” na globalnu mrežu - internet.

Kad utipkamo adresu stranice koju želimo posjetiti, zapravo šaljemo signal računalu (poslužitelju) na kojem se ta stranica nalazi, putem računala posrednika (servera) našeg poslužitelja. Server prima zahtjev našeg računala za tom stranicom, preusmjerava ga do poslužitelja na kojem je ta web stranica. Tako se stvara veza između našeg računala i poslužitelja tražene internetske stranice.

### Što kaže statistika?

Istraživanje koje je provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, u kojem je sudjelovalo 4000 učenika iz 19 osnovnih (od četvrtog do osmog razreda) i dvije srednje škole (prvi i drugi razred) u deset gradova Republike Hrvatske, pokazalo je da 73 posto djece ima neko iskustvo u korištenju internetom, pri čemu upotreba raste s dobi. Zanimljivo je da se čak 47 posto djece koja nemaju računalo kod kuće koriste internetom. Gotovo svakodnevno njime se koristi 58 posto djece, jednom tjedno 26 posto djece, a 17 posto njih jednom mjesečno ili rjeđe.

### Što je to CHAT?

Chat sobe vrlo su popularan način internetske komunikacije, osobito među djecom i mladima. Predstavljaju nešto poput soba za razgovor u kojima posjetitelji mogu međusobno razgovarati, upoznavati se, raspravljati o određenoj temi... Korisnici mogu razgovarati međusobno, ali se i izdvojiti te komunicirati privatnim porukama, koje su vidljive samo tim osobama.

Na chatu je moguće susresti i korisnike iz drugih zemalja, pa i s drugih kontinenata, te doznati više o njima, njihovoj zemlji i običajima.

### ...FORUM?

Forumi ili stranice za diskusiju su internetske stranice na kojima se okupljaju korisnici interneta kako bi dali svoje mišljenje o nekoj temi ili zatražili mišljenje i savjet drugih. Vrlo su popularni i okupljaju mnogo korisnika različitih dobi i interesa. Postoje forumi o mnogim temama, kao što su politika, zdravlje, sport, glazba, škole, pomoć oko računala. Tako je, primjerice, moguće komentirati film, glazbu, doznati što se novo

dogada u gradu, potražiti savjet kako se pomiriti s prijateljicom ili koji je najbolji zubar u gradu. Za razliku od chata, gdje se sadržaj briše jednom kad osoba izađe iz chat sobe, zapisi na forumu su trajni, odnosno moguće ih je vidjeti i komentirati rasprave otprije nekoliko mjeseci.

### **...BLOG?**

Blog je skraćenica od engleske riječi *weblog*, što u doslovnom prijevodu znači “internetski dnevnik”. To je internetska stranica na kojoj pojedinac, obično kronološkim redom, bilježi svoja razmišljanja i stavove. Pomoću bloga svaki korisnik interneta može, jednostavno i potpuno besplatno, pisati vlastitu kolumnu, pa ga se zato često uspoređuje s internetskim novinarstvom. Autor bloga može komentirati aktualne teme, izvještavati o događajima na kojima je sudjelovao, ili pak objavljivati vlastite umjetničke radove - pjesme, priče, eseje, pa čak i fotografije koje je snimio.

Posebna je mogućnost da posjetitelji bloga mogu upisati javni komentar pojedinih članaka. Zato se kaže da je blog interaktivan - jer omogućuje izravnu komunikaciju autora i njegovih čitatelja.

Mnoge poznate osobe pišu svoj blog, od političara i sportaša do pjevača i glumaca. Uz to, mnogi koji su počeli kao anonimni autori bloga (bloggeri) zbog svog načina pisanja postali su vrlo popularni u svijetu interneta, pa i šire.

### **POD MASKAMA...**

Ono što je zajedničko chatu, blogu i forumu jest korištenje nadimaka koje posjetitelji sami izaberu, što im pruža anonimnost. To znači da korisnici međusobno ne znaju tko je tko u stvarnom životu, ne znaju imena i prezimena, adresu, broj telefona. Jedni o drugima znaju samo ono što se iznese na internetu. Anonimnost stoga omogućuje ljudima da budu otvoreni i podijele s drugima stvari koje bi im bilo neugodno izreći nekome tko ih poznaje. Moguće je zatražiti pomoć u rješavanju nekog problema ili izreći mišljenje o nekoj temi, bez straha da će biti prepoznati i da će zbog toga imati neugodnosti.

Međutim, anonimnost može biti i otvorena pozivnica svima koji žele zlorabiti takav način komunikacije. Često na forumu ili chatu mogu se naći prijatelji s kojima dopisivanje može biti vrlo zabavno i poučno. Ali nisu svi korisnici interneta dobronamjerni, a od nekih se mogu doživjeti i velike neugodnosti. Netko na chatu, forumu ili blogu može vrijeđati, prijetiti i/ili pisati o drugima stvari koje nisu istinite ili koje su privatne i tajne. Često je to netko koga poznajemo, možda prijatelj iz razreda s kojim smo se posvađali ili netko iz društva tko je ljubomoran. Ta osoba može misliti da, ako koristi nadimak i nitko ne zna kako se zove, može činiti što želi, pa i gnjaviti druge. Ali nije baš tako!

U posljednje vrijeme među djecom i mladima blogovi su postali jedan od najpopularnijih oblika komunikacije. Na internetu ih ima na milijune i njihovi vlasnici su ljudi iz svih slojeva društva i različitih zanimanja. Blogovi se po načinu vođenja dijele na kolaborativne (u njihovoj izradi sudjeluje više ljudi) ili individualne. U Sjedinjenim Državama, primjerice, blog je danas zajednica toliko snažna i brojna da ima utjecaj i na javno mišljenje.

Zašto koristiti blogove?

Osim što se koriste za zabavu, blogovi su odlični komunikacijski alati koji povezuju korisnike interneta, timove ili poslovne ljude. Pomažu malim grupama da komuniciraju lakše nego putem e-maila ili diskusija na forumima. Drugim riječima, blog svakome bez tehničkog znanja omogućuje da bude prisutan na “mreži svih mreža” bez ikakvih ograničenja. Svatko može graditi svoju internetsku stranicu i na njoj stvarati sadržaje kakve god želi i na način koji želi. Takvi “privatni dnevници”, dostupni milijunima stranaca, privlače pozornost dok je osoba skrivena iza svoga računala.

Blogiranjem se razvijaju socijalne vještine, ispunjava se potreba za samoekspresijom te se poboljšavaju sposobnosti pisanja. Blogove može pisati bilo tko, o bilo čemu: školskom ručku, popularnoj glazbi, pročitanim knjigama i dr.

Glavne karakteristike internetskih blogova:

- to je oblik internetske stranice koja se može lako i brzo stvoriti
- organiziran je vremenski (kronološki unatrag)
- organiziran je prema komentarima
- komentari su uglavnom kratki i često se postavljaju
- organiziran je prema vremenima ulazaka (svaki ulazak je obilježen vremenom)
- omogućuje trenutačno uključivanje na internet, ne iziskuje poznavanje korištenja nekog specifičnog računalnog programa
- obično je djelo samo jedne osobe, no postoje i blogovi koje stvara više osoba
- mogu biti besplatni ili vrlo jeftini
- kroz njih se očituju autorov glas i osobnost.

Kako učitelji gledaju na internetske blogove:

- oni su način da se unaprijedi pisanje
- mjesto razmjene iskustava
- jednostavan način da se brzo kreira internetska stranica
- način da se poveže s drugim ljudima
- savršeno mjesto za brzo pisanje
- mjesto za pisanje organizirano prema osobnom ukusu
- savršeno za razmišljanje izvan društvenih okvira
- mjesto na kojem se učenici mogu slobodno izražavati
- internetska stranica koja potiče aktivno uključivanje učenika i profesora
- mjesto za surađivanje
- primjeren način uključivanja roditelja u školski proces.

Kako učenici gledaju na internetske blogove:

- zabavno mjesto za pisanje
- mjesto slobodnog izražavanja osobnih mišljenja, stavova, uvjerenja
- mjesto vježbanja vještine pisanja
- mjesto na kojem mogu biti glavni
- mjesto izmjene mišljenja, iskustava
- mjesto na kojem mogu pokazati pravoga sebe
- mjesto za učenje
- mjesto na kojem se mogu doznati nove informacije
- može se odgovarati na nešto što je netko drugi napisao
- zabaviti se i učiti istodobno
- nitko ne može kontrolirati napisano
- mogu se koristiti nadimci, a ne pravo ime i prezime
- dobivanje povratne informacije o napisanom od ostalih posjetitelja bloga
- blog se može voditi još dok si dijete, bez čekanja da se odraste.

Blogiranje kod mladih ima pozitivne učinke: unaprjeđuje važne socijalne vještine, zadovoljava potrebu za samodokazivanjem i izgrađuje sposobnost pisanja. Takvi pozitivni učinci su najčešći. No, lakomisleno blogiranje može biti opasno zbog nekoliko razloga. Jedna od opasnosti je dostupnost informacija velikom broju ljudi, uključujući i pedofile, za koje je internet postao savršeno virtualno igralište na kojem mogu doći do djece, skriveni u anonimnosti svojih domova.

Naime, pedofil cijelo vrijeme prikuplja informacije s bloga da bi ih složio u osobni profil djeteta. Ime škole, imena prijatelja, nastavnika, adrese, imena ulica, grad - bilo koju od tih informacija mogu iskoristiti osobe s neprijateljskim namjerama, primjerice seksualni zlostavljači. Dok tinejdžer misli da su detalji koje daje na internetu bezazleni, pedofil ih u realnosti koristi kao putokaz do djetetove kuće. Naime, anonimnost djetetu

daje lažni osjećaj sigurnosti te može dovesti sebe u opasnost dajući dovoljno podataka o sebi kako bi pedofil stupio s njim u kontakt.

Pedofili vole polako sastavljati priču o djetetu, a svaka osobna informacija njima je nova pojedinost. Čak i mala informacija pomaže im da slože puno veću priču. Oni vole slagati puzzle. Svaki djelić osobne informacije daje im jednu životnu slagalicu.

Djeca i tinejdžeri trebaju imati na umu da mala informacija vodi k velikim odgovorima za onoga koji traži žrtvu. Dobivajući dovoljno komadića, sposobni su vidjeti cijelu životnu priču - sve iz informacija koje im djeca i ne znajući otkriju. Stoga pružanjem sitnih detalja o sebi, djeca zapravo omogućuju osobama s neprijateljskim namjerama da oblikuju potpunu priču - sastavljenu od informacija koje su im malo po malo nehotice davala. Stoga je bitno da djeca i mladi svoj blog drže privatnim, odnosno zaštite ga.

## **Cyberbullying**

Nasilje preko interneta, u svijetu poznato kao cyberbullying, opći je pojam za svaku komunikacijsku aktivnost cyber tehnologijom koja se može smatrati štetnom kako za pojedinca, tako i za opće dobro. Tim oblikom nasilja među vršnjacima obuhvaćene su situacije kad je dijete ili tinejdžer izloženo napadu drugog djeteta, tinejdžera ili grupe djece, putem interneta ili mobilnog telefona. Odnosno i počinitelj(i) i žrtva(e) su maloljetnici.

Postoje dvije vrste nasilja preko interneta: izravan napad i napad preko posrednika. Izravan napad događa se kad maloljetnik:

- šalje uznemirujuće poruke mobitelom, e-mailom ili na chatu
- ukrade ili promijeni lozinku za e-mail ili nadimak na chatu
- objavljuje privatne podatke ili neistine na chatu, blogu ili internetskoj stranici
- šalje uznemirujuće slike putem e-maila ili MMS poruka na mobitelu
- postavlja internetske ankete o žrtvi
- šalje viruse na e-mail ili mobitel
- šalje pornografiju i neželjenu poštu na e-mail ili mobitel
- lažno se predstavlja kao drugo dijete.

Nasilje preko posrednika događa se kad počinitelj napada žrtvu preko treće osobe, koja toga najčešće nije svjesna.

Primjerice, neko dijete dozna lozinku drugog djeteta za njegovu e-mail adresu ili nadimak na chatu. Tako s njegove e-mail adrese može slati uznemirujuće poruke njegovim prijateljima, ostavljati neprimjerene poruke na blogu, chatu ili forumu. Svima se tako čini da je žrtva zapravo ta koja čini loše stvari. Prijatelji će se posvađati s njime, administrator će isključiti njegov nadimak ili e-mail adresu, roditelji će se naljutiti na njega i bit će kažnjen. Oni su posrednici u zlostavljanju, a toga nisu ni svjesni.

Počinitelj može staviti oglas seksualnog ili provokativnog sadržaja u ime žrtve s njezinim brojem mobitela ili adresom. Na taj način dijete može doživjeti mnoge neugodnosti i naći se u opasnosti.

Napad preko posrednika najopasnija je vrsta nasilja preko interneta jer često uključuje odrasle, među kojima ima mnogo ljudi s lošim namjerama.

Bez fizičkog kontakta s publikom, djeca i mladi teže vide i razumiju štetu koju njihove riječi mogu nanijeti.

Školski tračevi nađu svoj put do bloga i žrtva trača osjeća da je u rukama nepoznatog internetskog napadača.

## **Što obuhvaća takav oblik nasilja?**

Međuvršnjačko nasilje putem interneta uključuje poticanje grupne mržnje, napade na privatnost, uznemiravanje, uhođenje, vrijeđanje, nesavjestan pristup štetnim sadržajima te širenje nasilnih i uvredljivih komentara. Može uključivati slanje okrutnih, zlobnih, katkad i prijetećih poruka, kao i kreiranje internetskih stranica koje sadrže priče, crteže, slike i šale na račun vršnjaka.

Takvo se nasilje, nadalje, odnosi i na slanje fotografija svojih kolega te traženje ostalih da ih procjenjuju po određenim karakteristikama, odnosno da glasaju za osobu koja je, primjerice, najružnija, najnepopularnija ili najdeblja u školi. Djeca katkad na određenoj popularnoj internetskoj stranici traže od ostalih da navedu osobu koju najviše mrze te da o njoj napišu nekoliko riječi, a sve s ciljem da žrtvu osramote pred što većim brojem ljudi. Nasilje na internetu uključuje i “provaljivanje” u tuđe e-mail adrese te slanje zlobnih i neugodnih sadržaja drugima.

Nasilje među vršnjacima sve češće se odnosi na nekoliko oblika komunikacije, uključujući zvuk, slike, animacije i fotografije. Cyberbullying se najčešće izvodi oblicima komunikacije u kojima identitet počinitelja može biti skriven. Nedostatak socijalnih i kontekstualnih naznaka, kao što su govor tijela i ton glasa, može imati mnoštvo učinaka: nema opipljive, afektivne povratne informacije o tome je li ponašanje preko interneta prouzročilo štetu drugome.

Anonimnost počiniteljima nasilja preko interneta daje osjećaj da nekažnjeno mogu ne poštovati socijalne norme i ograničenja, što rezultira već navedenim ponašanjem.

### **Što kažu istraživanja?**

Iako je provedeno malo istraživanja na temu međuvršnjačkog nasilja putem interneta, rezultati su vrlo zanimljivi. Naime, čak 18 posto djece u dobi od 12 do 14 godina bilo je žrtva nekog od oblika nasilja preko interneta, a 11 posto njih izjasnilo se kao “internet nasilnici”. Od djece koja su bila izložena učestalom nasilju na internetu, njih 62 posto izjavilo je kako je nasilnik bio njima poznata osoba ili čak kolega iz razreda. Uz to, djevojčice su češće žrtve, ali i češći nasilnici na internetu od dječaka.

Istraživanje u SAD-u, koje je uključivalo djecu u dobi od 10 do 17 godina koja se redovito koriste internetom, pokazalo je da je 19 posto njih bilo izloženo seksualno neprimjerenim porukama. Od izložene djece, njih 25 posto pokazivalo je veći stupanj stresa nakon toga. Najveći stres bio je prisutan kod mlađe djece (od 10 do 13 godina), kod djece koja su se koristila računalom izvan vlastitoga doma, djece koja su dobivala agresivne poruke seksualnog sadržaja, te u slučajevima kad je druga osoba pokušala dijete nagovoriti na susret. Rezultati istraživanja Poliklinike za zaštitu djece grada Zagreba i Hrabrog telefona (2005.) pokazali su da je 27 posto djece bilo izloženo porukama sa seksualnim sadržajima. Primljene poruke su u 59 posto slučajeva sadržavale fotografije golih osoba, 46 posto poruka bilo je s fotografijama seksualnih radnji, 12 posto slika sadržavalo je nasilje i seks, a četiri posto poruka sadržavalo je fotografije djece. Najveći broj tih izlaganja dogodio se dok su djeca pretraživala internet (67 posto), sedam posto djece dobilo je poruku s adresom na koju da se jave, 25 posto poruka pristiglo je na osobni e-mail s nepoznate adrese, a 8 posto poruka stiglo je na osobni e-mail s poznate adrese, najčešće od prijatelja.

Čini se da, što je dječja aktivnost na internetu više istraživačka, veća je vjerojatnost izlaganja nepoželjnom seksualnom sadržaju. Većina nepoželjnih izlaganja dogodila se dok su se djeca koristila računalom kod kuće, a 7 posto djece susrelo se s porukama koristeći se računalom u školi.

Djeca čiji roditelji nemaju pristup njihovim e-mailovima češće su primila poruke sa seksualnim sadržajima (32 posto prema 20 posto djece koji se koriste adresom roditelja za dopisivanje). Naime, pokazalo se da 49 posto djece izjavljuje da roditelji nemaju pristup njihovoj pošti, a kod 16 posto njih da «možda imaju», što upućuje na smanjenu mogućnost nadzora sadržaja koji dijete prima putem e-mailova. Roditelji imaju pristup e-mailovima kod 22 posto djece.

Trećina ove djece (33 posto) nije nikome povjerala svoje iskustvo dobivanja poruka sa seksualnim sadržajima. A oni koji su se povjerali, najčešće su to učinili: prijateljima (52 posto), roditeljima (17 posto), a četiri posto djece reklo je nekoj drugoj odrasloj osobi, najčešće profesoru u školi. Djevojčice češće odmah brišu ili zatvore pristigle poruke od dječaka (53 posto prema 24 posto). Dječaci češće odu na ponuđene internetske stranice (20 posto prema pet posto).

Četvrtina djece koja su bila izložena porukama sa seksualnim sadržajima izjavljuje da su imala uznemirujuću emocionalnu reakciju, češće djevojčice (47 posto, dječaci - 19 posto) i mlađa djeca.

Internetski bullying uključuje populaciju koja je većim dijelom srednja klasa, djecu najčešće poznatu kao “dobru ” ili “one od kojih bismo najmanje očekivali” zlostavljanje ili ponižavanje drugih. Internet izaziva neobuzdano ponašanje dijelom i zbog činjenice da je riječ o “sivom području” društvene interakcije.

### **Stručnjaci...**

...ističu da internet briše društvene kočnice. Dopušta djeci da govore i čine stvari koje ne bi mogli napraviti u interakciji “licem u lice”, i ona imaju osjećaj da neće morati odgovarati za takva ponašanja na način na koji bi inače odgovarali za, primjerice, javno izrečene riječi. To im daje lažan osjećaj sigurnosti i moći.

### **Djeca...**

...se s time slažu. “E-mailovi i blogovi mnogo su manje osobni”, rekla je jedna 18-godišnjakinja. “Toliko su neformalni i neposredni da je ljudima lakše biti iskreniji i čak bezobrazniji zbog toga. Ljudi mogu biti bezobrazni i okrutni koliko žele jer se ne suočavaju izravno s osobom. Isto kao kod komunikacije telefonom. No, ovo je još jedan korak dalje. Ne samo da ne moraš vidjeti reakciju osobe, ne moraš ni čuti njezin glas.” “Ako se situacija užari pri komunikaciji preko interneta”, dodaje druga 16-godišnjakinja, “tinejdžeri se mogu odjaviti, i kad ih se pita, glumiti kao da se ništa nije dogodilo. Mogu čak reći da se netko drugi koristio njihovim screen imenom. Ne moraju priznati vlastitu agresiju.”

### **Još malo o opasnostima karakterističnima za cyberbullying...**

Posljedice nasilja preko interneta katkad mogu biti i ozbiljnije od onih prouzročenih međuvršnjačkim nasiljem u stvarnim situacijama. Naime, publika nasilja preko interneta često je mnogo šira od one na školskom igralištu ili u razredu. Uz to, kod nasilja na internetu postoji snaga pisane riječi, jer žrtva može svaki put ponovno pročitati što je nasilnik o njoj napisao, a u verbalnom obliku uvrede se lako mogu zaboraviti. Pisana riječ djeluje konkretnije i realnije od izgovorene.

Nadalje, vrlo je mala mogućnost za izbjegavanje nasilna ponašanja, s obzirom na to da se na internetu može dogoditi bilo kad i bilo gdje. Budući da nasilnik može ostati anonimn, velikom broju djece upravo ta činjenica služi kao poticaj da se nasilno ponašaju, iako u stvarnom svijetu vrlo vjerojatno ne bi bila nasilna. Kako se okrutnost preko interneta može intenzivirati udaljenošću između počinitelja i žrtve, tako se mijenja koncept zlostavljanja. Djeca više nemaju tu sigurnost da mogu otići kući i izbjeći zlostavljanje. Prije deset godina, ako bi dijete bilo zlostavljano, moglo je otići doma i sjediti ispred televizora. Danas kad djeca provode toliko vremena ispred računala, bilo da kupuju, istražuju nešto za školu, igraju igrice ili se samo druže s prijateljima, lakše postaju metom zlostavljanja. Djeca imaju pristup jedno drugome dvadeset i četiri sata dnevno. Mogu se, primjerice, međusobno zlostavljati čak i u ponoć.

Školski djelatnici najčešće ne odobravaju takvo ponašanje, ali ne poduzimaju ništa, s argumentom da se to događa izvan školskog okruženja. Ipak, kao što svako dijete zna, “sočan” materijal brzo se prenosi, nepovratno ostavljajući trag u razredu, školi, među učenicima.

### **Nasilje mobitelom**

Jedan od popularnih oblika nasilja među vršnjacima koji donosi moderno doba tehnologije je i nasilje putem mobitela. Uključuje bilo kakav oblik poruke zbog koje se osoba osjeća neugodno ili joj se tako prijete - može biti tekstualna, videoporuka, fotografija, poziv - odnosno bilo kakva višestruko slana poruka kojoj je cilj uvrijediti, zaprijetiti, nanijeti bilo kakvu štetu vlasniku mobilnog telefona.

### **SAVJETI KOJE RODITELJI MOGU DATI SVOJOJ DJECI**

- Naglasite im da budu pažljivi kome daju broj mobitela.
- Neka pažljivo koriste neku od chat usluga preko mobitela.

- Ako dobiju poruku s nepoznatog broja, neka ne odgovaraju. Ne trebaju odgovarati ni na poznate brojeve ako se zbog sadržaja poruke osjećaju loše ili neugodno.
- Objasnite djeci kako šala može lako od smiješne postati uvredljivom, i to da, ako su ljuti, mogu učiniti nešto zbog čega poslije mogu požaliti. Istaknite im da budu pažljivi kad šalju poruke drugima.
- Potaknite ih da se prije slanja poruke zapitaju može li ona uvrijediti ili na bilo koji način naštetiti primatelju?
- Postavite pravilo prema kojem nije dopušteno slati fotografije ili videozapise drugih ljudi bez njihova dopuštenja, kao ni slati sadržaje koji mogu uvrijediti druge ljude.
- Ako dijete dobije neprimjerenu poruku, poziv ili je izloženo nasilju, dajte mu podršku i potaknite ga da odmah razgovara s vama ili nekom drugom odraslom osobom u koju ima povjerenja (poput nastavnika, školskog psihologa), kako se problem ne bi pogoršao.
- Ako je riječ o ozbiljnijim oblicima nasilja, osobito zastrašujućim prijetnjama, razmislite o tome da sve prijavite policiji. U takvim slučajevima dobro je sačuvati poruke u mobitelu, ili negdje drugdje zapisati podatke o datumu, vremenu i sadržaju poruke ili poziva.

### **Nasilje na chatu**

Chat je vrlo popularan kod mladih, pa je stoga i privlačan osobama koje ga žele zlorabiti. Zloraba vršnjaka najčešće uključuje prijetnje ili ucjenjujuće poruke koje jedno dijete ili više njih upućuje drugom djetetu. U takvim situacijama treba biti oprezan jer nasilnik može biti doista opasna osoba.

### **Kako se na chatu zaštititi od nasilja?**

- Nadimci kojima se djeca predstavljaju pri korištenju ove usluge mogu uvelike utjecati na druge - bilo bi dobro birati nadimak koji će djecu zaštititi od mogućeg nasilja i koji ga neće poticati.
- Većina chatova sadrži mogućnost zaustavljanja (Block) ili zanemarivanja (Ignore), kojima se zaustavljaju daljnje poruke od neželjenih korisnika. Ako je riječ o nekome tko je jednostavno dosadan, blokiranje poruka najčešće je dovoljno da se problem zaustavi. No, ako je posrijedi osoba koja iznosi stvarne prijetnje, važno je da dijete o tome obavijesti odraslu osobu u koju ima povjerenja.
- Kontaktirati administratora koji potom može onemogućiti dolazak poruka od određenih "nadimaka", od kojih su prije dolazile neugodne ili nasilne poruke.
- Djeca nikad ne bi trebala davati svoje pravo ime ili osobne podatke na chatu, jer je nemoguće znati govori li druga osoba istinu ili ima loše namjere.

### **Nasilje na forumu**

Od svih oblika komunikacije na internetu, forumi su najčešće najbolje organizirani. Na njima se nalaze administrator (jedan ili više njih) i moderatori, zaduženi za posebne dijelove foruma. Oni čitaju sve teme i diskusije te paze da ne bude vrijeđanja, prijetnji, objavljivanja privatnih podataka i kršenja prava. Na većini foruma postoji mogućnost Obavijesti moderatora ispod nečijeg zapisa, tako da se jednim klikom može obavijestiti moderatora o nekome tko zloupotrebljava forum. Moderator ili administrator će izbrisati taj zapis, upozoriti korisnika ili mu zabraniti daljnji pristup ako se to ponovi.

### **NASILJE PUTEM BLOGA**

Nasilje putem blogova odnosi se ponajprije na "otimanje" blogova drugim ljudima (žrtvama) te nadopunjavanje osobnim uvredama i/ili seksualnim sadržajima. Takvim se oblikom nasilja narušava ugled i ugrožava privatnost druge osobe. Toj vrsti međuvršnjačkog nasilja posebno su podložna djeca koja šalju fotografije i osobne podatke s ciljem da pronađu prijatelje na internetu. Takvu djecu nasilnici zlostavljaju preko njihove osobne internetske stranice.

Naime, komentari koji se nadopisuju u blogove kod žrtve uzrokuju nemir i stres, a ovisno o jačini, mogu dosegnuti i razinu zlostavljanja. Tako se, primjerice, događa da tinejdžer objavi sliku bivše djevojke tako da fotomontažom spoji njezinu glavu s tijelom pornogлумice. Neke poruke idu i dalje od zlostavljanja, sadrže čak prijetnje smrću.

Šteta učinjena nasiljem preko interneta može doista biti velika. Tinejdžeri katkad zaboravljaju, pogotovo kad je riječ o blogovima, da bilo što objavljeno na internetu ima neželjenu publiku, a time i neželjene posljedice, koje u ekstremnim slučajevima mogu dovesti i do destruktivna ili autodestruktivna ponašanja.

### **KRATKI SAVJETI ZA DJECU**

1. Nikad ne daj osobne informacije na internetu, bilo na chatu, blogovima ili osobnim web stranicama.
2. Nikad nikome, osim roditeljima, ne reci svoju lozinku, čak ni prijateljima.
3. Ako ti netko pošalje zlonamjernu ili prijeteću poruku, nemoj odgovoriti. Pokaži je odrasloj osobi kojoj vjeruješ.
4. Nikad ne otvaraj e-maile koje ti pošalje netko koga ne poznaješ ili netko za koga već znaš da je zlostavljač.
5. Ne stavljaš na internet ništa što ne želiš da vide tvoji prijatelji iz razreda, čak ni u e-mailu.
6. Ne šalji poruke kad si ljut. Prije nego što klikneš "Pošalji" zapitaj se kako bi se ti osjećao da primiš tu poruku.
7. Pomozi djeci koju na taj način zlostavljaju tako da ne prikrivaš nasilje i da odmah obavijestiš odrasle.
8. I na internetu poštuji pravila ponašanja kao i u svakodnevnom životu.

### **KAKO SIGURNO BLOGIRATI?**

Ako blogirate, uvijek postoji šansa da netko pronađe vaš blog, a to mogu biti upravo ljudi za koje najmanje želite i očekujete da vas pronađu. Činjenica je da svatko može pronaći vaš blog ako je u njemu u bilo kojem obliku naveden vaš identitet.

#### Kako održati privatnost svog bloga:

- Zaštitite blog lozinkom. Ako je netko zna, neka to budu vaši roditelji.
- Ne navodite u blogu osobne i detaljne informacije. Kad pišete o sebi, pišite što općenitije. Nemojte navoditi gdje živite, gdje izlazite i slično, jer svaka osobna informacija može otkriti vaš identitet.
- Ne spominjite u blogu nikakva imena, adrese, brojeve telefona, školu, e-mail adrese i slične informacije. To su upravo informacije koje traže pedofili, stoga ih izbjegavajte. U zamjenu, možete upotrebljavati pseudonim, no nastojte da on ne podsjeća na vaše pravo ime.
- Ne navodite u blogu ni informacije o bilo kome koga poznajete, kako ne biste mogućeg pedofila informirali da, iako vi niste zainteresirani za "čavrljanje" s njim, vaša prijateljica Maja baš jest.
- Ne stavlajte fotografije vas i vaših prijatelja u svoj blog.
- Ne ostavljajte blog otvorenim, a računalo bez nadzora, jer bi netko mogao upisati nešto nepoželjno.
- Ne ogovarajte i ne širite tračeve o svojim prijateljima iz razreda.
- Nemojte biti u rezultatima pretraživanja. Ako ne želite da se vaš blog pojavljuje u rezultatima pretraživanja, možete kreirati poseban file u kojem ćete od pretraživačkih službi zatražiti da ignoriraju vašu domenu. Takav file zove se robots.txt.

### **OPASNOSTI BLOGA (ukratko)**

- **OBJAVLJIVANJE PRIVATNIH INFORMACIJA** - Ako djeca objavljuju informacije o sebi i svojoj obitelji, to može navesti osobe s lošim namjerama da pokušaju uspostaviti kontakt s njima.
- **PROFILI** - neke blog stranice sadrže mogućnost objavljivanja profila - informacija o autoru bloga, poput bilješke o piscu, što je u obliku linka dostupno svim posjetiteljima bloga. Djeca često upisuju svoje prave podatke (ime i prezime, broj telefona, adresu škole i sl.) ili objavljuju vlastite fotografije, nesvjesni



opasnosti koje to povlači za sobom. Na najpoznatijoj hrvatskoj stranici Blog.hr, blogovi nemaju profile, ali opasnost svejedno postoji jer djeca unutar bloga mogu odati svoje podatke ili staviti fotografije.

- NEODGOVARAJUĆI SADRŽAJI - Djeca mogu pretraživati blogove drugih ljudi i naći sadržaje ili rasprave neprikladne za njihovu dob.
- NASILJE PREKO INTERNETA - Djeca mogu koristiti blogove kao put do nasilja ili zastrašivanje druge djece.
- NACIONALNA, VJERSKA I RASNA MRŽNJA - Djeca mogu koristiti blogove za poticanje mržnje na temelju nacionalne, vjerske ili rasne pripadnosti.
- OBJAVA NEPOUZDANIH INFORMACIJA - Nepouzdana informacije može objaviti i kreirati bilo tko, upravo kao što svatko može kreirati stranicu na internetu. Djeca trebaju biti pažljiva s tim što čitaju i publiciraju.

#### Još malo savjeta...

- Oprezno sa slikama!  
Lijepo je ukasiti svoj blog ili web stranicu fotografijama, no ako se na njima može prepoznati tvoje lice, lica članova tvoje obitelji ili prijatelja, onda možeš biti u opasnosti kao da piše tvoje ili njihovo puno ime i prezime te adresa. Pokušaj ne stavljati svoje i fotografije svojih prijatelja/obitelji, a ako ipak želiš, mogu se jednostavno prilagoditi tako da lica nisu prepoznatljiva.
- Čuvajmo sebe i druge!  
Sve što vrijedi za čuvanje naših podataka, vrijedi i za čuvanje tuđih. Kao što nećemo pisati svoje pravo ime i ostale podatke, tako bismo se trebali ponašati i prema drugima. Mnogi nisu svjesni opasnosti koje vrebaju iza ekrana i ne razumiju da su na internetu i ljudi s neprijateljskim namjerama koji mogu povrijediti nas, naše prijatelje ili obitelj. Koliko god se naljutili na prijatelja, zar zaista želimo da ga netko zastrašuje, muči i ozlijedi?
- Pronađi se! ("Googlaј se!")  
Posjeti stranicu [www.google.com](http://www.google.com) i upiši svoje ime i prezime pod navodnim znakovima (npr. "Pero Perić"). Google će pronaći sve internetske stranice na kojima se spominje tvoje ime. Na taj način možeš otkriti postoji li neka web stranica ili blog o tebi. Isto napravi sa svojim brojem mobitela, e-mail adresom, pravom adresom i nadimkom na chatu. Možda negdje netko piše o tebi i daje tvoje podatke, a ti to i ne znaš. Pokušaj to činiti što češće, a možeš napraviti i "Google Alert", alarm koji će ti stizati na mail svaki put kad i ako se na internetu pojavi stranica na kojoj se spominje tvoje ime.

#### RODITELJI I UČITELJI!

Nasilja na internetu sve je više, a u okruženju virtualne komunikacije na prvi se pogled čini da zakon, tehnologija, škole i roditelji mogu učiniti vrlo malo kako bi ga zaustavili. Djeci je dostupnije sve više moćnih tehničkih sredstava, a odrasli, nažalost, najčešće nisu svjesni opasnosti koje tehnologija nosi sa sobom. Često ne kontroliraju što djeca rade različitim tehničkim pomagalima (što pišu u porukama, što slikaju mobitelima i sl.) zato što ili nemaju vremena ili ih je strah da ne naruše privatnost vlastite djece. Mnogi roditelji se i zbog vlastitog neznanja i neiskustva u elektroničkom području osjećaju nesigurnima i nemoćnima da uopće pokrenu pitanje pravilna korištenja. Često se osjećaju prilično bespomoćnima, jer ne znaju što učiniti.

Za razliku od toga, svaki roditelj zna kako naučiti dijete da prijeđe prometnu ulicu. Kad su djeca premala da bi prepoznala opasnost i nemaju vještine da sigurno svladaju prelazak ulice, čuvamo ih na sigurnim mjestima i dopuštamo im da se približe prometnoj ulici samo kad ih odrasla osoba drži za ruku. Govorimo im o opasnostima i učimo ih vještinama nužnima da bi se one izbjegle. Ističemo važnost donošenja sigurnih odluka. Postupno im dopuštamo više slobode, ali pazimo na bilo kakvo opasno ponašanje. Ako se dogodi opasno ponašanje, koristimo to kao primjer u učenju kako bismo djecu naučili vještinama nužnima da bi ih se izbjeglo. Kad su djeca dovoljno stara i kad pokažu razumijevanje u donošenju ispravnih odluka, dopuštamo im da sama prijeđu ulicu.

Istu strategiju možemo upotrijebiti kako bismo pomogli djeci da steknu znanja, vještine i motivaciju vezane uz korištenje virtualnih oblika komunikacije na siguran i odgovoran način. Kako bi mladi ljudi stekli neovisnost u upotrebi interneta, trebaju razviti strategije koje im omogućuju prepoznavanje mogućih opasnosti, te steći

praktične vještine kako bi se mogli nositi s opasnim ili zavodljivim situacijama koje donosi internet. Edukacija, razgovor i nadgledanje djece od neprocjenjive su važnosti za razvijanje prikladna ponašanja. **Što mogu napraviti učitelji i roditelji kako bi pripremili djecu i mlade da budu sigurni u virtualnom okruženju?**

Za početak bilo bi dobro da u školi postoji edukacija o korištenju interneta na siguran i odgovoran način. Uz informatičku nastavu u školi, djeci se može omogućiti uključivanje i u programe edukacija informatičkih učilišta.

Primjerice, Ergonet Internet centar razvio je poseban program radionica prilagođen upravo djeci i tinejdžerima. Provođe ga voditelji koji su godinama i interesima bliski mladima, stvarajući tako odnos povjerenja i razumijevanja, s posebnim naglaskom na zaštitu i sigurnost. Na taj način, u neformalnoj atmosferi i dobrom društvu, djeca izmjenjuju iskustva, te grade odgovoran stav prema korištenju interneta. Uz edukaciju postoje i drugi alati u službi sigurnosti, poput softverskih rješenja. No ipak, razni kompjutorski programi zaštite koji filtriraju i blokiraju neprikladne Internet poruke, ne pružaju dugotrajno rješenje. Potrebno je razviti mehanizme za filtriranje i blokiranje unutar ponašanja djece kako bi izgradili učinkovite strategije donošenja odluka i razvili kritičku medijsku pismenost.

Važno je kod djece razvijati osobnu odgovornost za ispravno i pogrešno (dobro i loše), i promijeniti uvjerenje kako je neko ponašanje "ispravno i pogrešno" samo kad se može otkriti ili kazniti. Disciplina koja se temelji samo na otkrivanju i kažnjavanju neće biti učinkovita bez primjerene edukacije i senzibilizacije o tome koje sve posljedice po žrtvu može imati cyberbullying. Djecu i mlade treba educirati o učinkovitim strategijama pretraživanja i naučiti ih kako da brzo napuste neprikladne internetske stranice. Dio tog procesa razvoja odgovornosti odnosi se i na upozoravanje kako anonimnost virtualnog prostora ne znači da je taj prostor bezopasan (ne podrazumijeva da ne može imati žrtve). Djeca i mladi moraju postati svjesni kakve posljedice može imati njihovo ponašanje na internetu.

Dobro je poticati adolescente da govore o svojim iskustvima ili iskustvima svojih prijatelja. U većini slučajeva, kad se razotkrije prava žrtva, prestaje negativno ponašanje. Uza sve navedeno, iznimno je važno istaknuti kako su i distribucija i prosljeđivanje nasilne, uvredljive, ponižavajuće poruke jednako loši i mogu imati jednako teške posljedice kao i ponašanje osobe koja je začetnik poruke.

Nadalje, jako je važna uključenost odraslih u virtualni svijet. S djecom (učenicima) pretražujte zanimljivosti na internetskim stranicama. Podaci otkrivaju da većina mladih sama gleda televiziju i ide na internet. Postavite računala na otvorenim, lako vidljivim mjestima. Učitelji i roditelji trebali bi promatrati aktivnost učenika na internetu, davati im posebne zadatke te razgovarati o dobrim i lošim informacijama koje postoje u virtualnom prostoru. Dok god je to moguće, dobro je nadgledati pristup internetu, sve dok se ne pokaže kako su djeca i mladi spremni suočiti se s opasnostima koje prijete u tom okruženju te prikladno reagirati i zaštititi se.

Uz to, pružite mladima mogućnost korištenja virtualnih medija za promoviranje vlastitih pozitivnih poruka. Primjerice, možda bi mogli kreirati nenasilnu internetsku stranicu.

Općenito, djeca i mladi trebali bi naučiti strategije koje ih osposobljavaju da donose sigurne i odgovorne odluke pri korištenju cyber komunikacije. I u školskom i kućnom okruženju trebamo paziti da ne potičemo cyberbullying makar to bilo i nenamjerno. Primjerice, neke škole imaju pravila o pokazivanju fotografija adolescenata na svojim internetskim stranicama, a druge objavljuju školske novosti koje sadrže imena i slike učenika. Takve informacije mogu postati nenamjerno okidač za nasilje preko interneta.

### **Kako prepoznati znakove cyberbullyinga?**

Učitelji i roditelji često postavljaju pitanje - koji su znakovi koji upućuju na to da je dijete uključeno u neprikladne aktivnosti putem virtualne komunikacije (bilo kao nasilnik ili žrtva). Na to pitanje teško je odgovoriti. U većini slučajeva djeca komuniciraju u svijetu s kojim nastavnici i roditelji često nisu u kontaktu,

a katkad o tome znaju manje od njih. Čini se da je upotreba virtualne komunikacije toliko rasprostranjena, da mnogim tinejdžerima donosi puno pozitivnih aspekata.

Tinejdžeri koji osjećaju da im prijatelji i roditelji ne pružaju oblik podrške i socijalne interakcije kakav im je potreban, češće su posjetitelji pornografskih i nasilnih internetskih stranica. Oni su i rizičniji za zlostavljanje drugih učenika putem interneta. Zanimljivo je da mnogi roditelji tvrde kako njihova djeca nisu oduvijek bila izolirana, nego su se većim povezivanjem s virtualnim svijetom udaljavala od stvarnosti svakodnevnog, realnog života. Za tinejdžere koji u stvarnom svijetu nemaju odnos ispunjen ljubavlju s brižnim odraslima i zdrave odnose s vršnjacima, vjerojatnije je da će biti kako počinitelji tako i žrtve u virtualnom prostoru. Najveći rizik da postanu dijelom neprikladnih virtualnih aktivnosti izražen je kod učenika za koje se smatra da su u rizičnoj skupini kad su posrijedi ostali problemi u ponašanju, osobito kod "dežurnih krivaca". Veća je mogućnost da će učenik koji se ne osjeća dijelom školske zajednice tražiti online zajednicu koja može iskoristiti njegovu usamljenost i osjećaj disfunkcionalnosti. Pomaganje učenicima da se osjećaju povezanim i voljenim u domu, školi i među vršnjacima dobiva još više na važnosti ako znamo da ih izostanak povezanosti i brige čini rizičnim za cyberbullying.

### **Kratki savjeti za roditelje**

1. Pronađite vremena za djecu. Nemojte koristiti računalo i Internet umjesto dadilje.
2. Naučite više o računalima tako da možete razgovarati s djecom o njima zanimljivim temama.
3. Ograničite korištenje računala na jedan ili dva sata dnevno (dobro je uvesti jasna pravila, primjerice nema računala prije škole, prije spavanja, za vrijeme obroka ili prije nego što je napravljena zadaća).
4. Razgovarajte s djetetom o opasnostima interneta i poučite ga da ne daje osobne podatke ni fotografije na internetu te da ne dogovara susrete s nepoznatim ljudima. Ako se dijete jako želi susresti s osobom koju je upoznao preko interneta, onda to mora biti na javnom mjestu i u prisutnosti roditelja.
5. Stavite računalo u dnevni boravak, ne u dječju sobu. Tako možete nadgledati djecu dok su na internetu i vidjeti koje stranice posjećuju.
6. Pazite da vaše dijete ne provodi previše vremena ispred računala.
7. Potičite korištenje računala kao oruđa za učenje i druženje, a ne isključivo za zabavu (npr. igrice).
8. Upoznajte njihove internetske prijatelje onoliko koliko poznajete i ostale prijatelje.
9. Naglasite svojoj djeci kako oni nisu krivi ako su žrtve virtualnog nasilja. Recite da im nećete zbog toga oduzeti pravo na korištenje računala - to je glavni razlog što djeca ne govore odraslima kad su žrtve nasilja na internetu.

Ako roditelji doznaju da im je dijete žrtva nasilja preko interneta, trebaju poduzeti sljedeće:

- poučiti dijete da ne odgovara na nasilne, prijeteće ili na bilo kakav način sumnjive poruke
- ne brisati poruke ili slike, jer mogu poslužiti kao dokaz
- pokušati otkriti identitet nasilnika kako bi se mogle poduzeti adekvatne mjere za sprječavanje nasilja
- kontaktirati internet providera
- kontaktirati školu
- ako je identitet nasilnika poznat, pokušati kontaktirati njegove roditelje (jer postoji velika vjerojatnost da oni ne znaju kako se njihovo dijete nasilno ponaša)
- kontaktirati policiju ako poruke preko interneta sadrže prijetnje nasiljem, uhođenje, napastovanje, dječju pornografiju i sl.

Najčešće se roditelji ne ustručavaju preuzeti odgovornost za ponašanje svoje djece u igri, školi ili u kući nekog drugog. Ne mora biti drukčije ni kad je riječ o onome što se događa posredstvom moderne tehnologije. Roditelji trebaju razgovarati sa svojom djecom o kompjutorskoj etici, dogovoriti pravila ponašanja na internetu i, kao najvažnije, definirati posljedice kršenja tih pravila. Trebaju poučiti djecu da nikad ne pokazuju svoje lozinke ili da se ne svađaju i ne ponašaju nasilno na internetu.

## **ZAPAMTITE!**

Vaša djeca mogu znati više od vas o tehnologiji, ali vi znate više o životu. Dopušteno vam je postaviti pravila i tražiti njihovo poštivanje. Vi ste još uvijek roditelj!

Informirajte se i o programima koji filtriraju web stranice za koje ne želite da budu dostupne vašem djetetu. Većina tih programa mogu se kupiti preko interneta, a neki su i besplatni. Neki internet preglednici (Internet Explorer) imaju ugrađene filtre koji se mogu uključiti kako ne bi dopuštali pristup stranicama određena sadržaja. Najčešće korišteni filtri su ContentProtect, CYBERSitter i NetNanny.

Programi za filtriranje koristan su alat za roditelje kako bi mogli usmjeriti pažnju svoje djece na poučne i primjerene sadržaje umjesto nepoželjnih. Ni takvi programi, međutim, nisu savršeni te ih treba koristiti samo kao pomoćno sredstvo. Najbolji filter ipak su vaša nazočnost, nadzor i podrška.

### **Prevenција nasilja preko interneta**

Istraživanja provedena posljednjih dvadeset godina o prevenciji međuvršnjačkog nasilja u svakodnevnim situacijama pokazala su da postoje četiri područja koja su se pokazala uspješnima u smanjivanju nasilja u školama.

#### **Podizanje svijesti**

Jedan od prvih koraka u bilo kojem programu prevencije je postizanje svjesnosti ljudi o postojanju problema. U prevenciji nasilja u školama problem je bilo (a u nekim slučajevima još uvijek jest) negiranje postojanja međuvršnjačkog nasilja.

Uz to, postoje mitovi o zlostavljanju koji se neprestano ponavljaju u školama i na koje se treba osvrnuti. Primjerice, neki ljudi smatraju kako je nasilje među vršnjacima normalan dio odrastanja ili da je to samo šala i zaigranost, ili da je nasilje u biti korisno za "izgradnju karaktera". Kako bi prevencija bila uspješna, važno je da učitelji, roditelji i učenici postanu svjesni cyberbullyinga, kao i nasilja među vršnjacima uopće. Potrebna su kontinuirana profesionalna usavršavanja učitelja, koja bi im pružila uvid u prirodu cyberbullyinga i u stvarne posljedice oštrog i kontinuiranog oblika nasilja. Roditelje također treba upoznati s metodama cyberbullyinga, kao što su slanje poruka usred noći ispod pokrivača i slanje uvredljivih e-mailova s računala u sobi.

Bitno je da roditelji i učitelji razgovaraju s učenicima o tom obliku nasilja. Jedno istraživanje pokazalo je kako većina učenika osmih razreda vjeruje da odrasli ne znaju ništa o njihovim online aktivnostima, a jedan je čak komentirao da učitelji ne mogu poduzeti korake protiv SMS nasilja među vršnjacima jer i nemaju mobitele. Škole bi mogle, pri provođenju radionica za podizanje svijesti o nasilju u stvarnim životnim situacijama, dio vremena posvetiti i zlostavljanju preko interneta, ili upotrijebiti cyberbullying kao novi kut gledanja na fenomen nasilja u školama pri podizanju javne svijesti.

#### **Školska pravila**

Cjelovito djelovanje škole pokazalo se učinkovitim u suočavanju sa zlostavljanjem u školi inače. No, važno je napomenuti kako svaka škola mora sebi prilagoditi plan djelovanja, i ne može je u potpunosti preuzeti od druge. Proces ili put stvaranja vlastitog načina borbe protiv nasilja podjednako je važan koliko i sam rezultat. Škola mora postaviti jasna pravila koja ne dopuštaju nasilje i definirati posljedice ako se pojavi takvo ponašanje. Nužno je da se ta pravila primjenjuju svakodnevno, jer jedino će na taj način zlostavljanje prestati.

#### **Nadzor**

Prisutnost odraslih koji nadgledaju situaciju na igralištima umanjuje broj sukoba među vršnjacima. U školama koje povećavaju broj dežurnih nastavnika na hodnicima, igralištima, u dvorištu, smanjen je broj nasilnih incidenata. Isto se može primijeniti na nasilje koje se događa korištenjem moderne tehnologije, odnosno treba nadgledati i učeničko korištenje računala.

Kod kuće roditelji trebaju postavljati granice i pravila pri korištenju računala jednako kao što to rade za druge oblike dječjeg ponašanja. Škole mogu pomoći roditeljima u postizanju toga te im savjetovati da

razgovaraju s mladima o tehnologiji. Tako će mladi shvatiti da i odrasli znaju nešto o tehnologiji, te da im se mogu obratiti za pomoć kad im je potrebna.

### **Programi**

Promatrači, najčešće vršnjaci, igraju važnu ulogu u stalnom ponavljanju vršnjačkog nasilja. Kod njih treba probuditi suosjećanje tako da promatrači obavijeste odraslu osobu o nasilnu ponašanje, a ne da šutnjom odobravaju ono što se zbiva. Programi za pomoć vršnjacima podržavaju uzajamno pomaganje u školi. Nastavni bi programi koji se sastoje od direktnog poučavanja vrijednosti, vježbanja empatije i upotrebe priča i drama, te od izravnog učenja o neprikladnom ponašanju, mogli pridonijeti smanjivanju broja slučajeva nasilja preko interneta.

Iz navedenog se može zaključiti kako su metode prevencije zlostavljanja putem interneta vrlo slične metodama prevencije međuvršnjačkog nasilja u svakodnevnim situacijama. S obzirom na novost tog fenomena, ipak treba provesti dodatna istraživanja.

### **Što kaže zakon?**

Prava i slobode djeteta zaštićeni su na razini cjelokupne međunarodne zajednice donošenjem Konvencije o pravima djeteta. Ona bi djecu trebala štiti i od zloporaba kojima su izložena na internetu. Ako to promatramo kroz primjere zloporabe na blogovima, posebno treba naglasiti članak 16. Konvencije o pravima djeteta, koji kaže: »Dijete neće biti podvrgnuto samovoljnom i nezakonitom miješanju u njegovu privatnost, obitelj, dom ili dopisivanje, niti nezakonitim napadima na njegovu čast i ugled«, a stavak 2. istoga članka govori: «Dijete ima pravo na zakonsku zaštitu protiv takvog miješanja ili napada».

### **IP adresa - osobna iskaznica na internetu**

Svakom računalu s internetom provider dodjeljuje poseban identifikacijski broj - IP adresu. Iz nje se može vidjeti gdje se nalazi određeno računalo i koji provider koristi za spajanje na internet. Računalu se nasumično dodijeli nova IP adresa svaki put kad se spoji na internet. Računala providera bilježe koja se IP adresa dodijelila kojem računalu i u koje vrijeme. Statistike web stranica bilježe IP adrese računala koja su posjetila tu stranicu.

To znači da i vlasnik (administrator) internetske stranice i provider mogu znati vrijeme kad je neko računalo pristupilo određenoj stranici, kao i gdje se ono nalazi.

Provideri i administratori internetskih stranica zakonom su obvezani držati u tajnosti privatne podatke posjetitelja stranica. To pogotovo vrijedi za stranice na kojima su e-mail, chat, forum ili blog. Privatni podaci su ime i prezime, adresa, broj telefona, e-mail adresa, lozinka, te broj kreditne kartice, ali i IP adresa, s obzirom na to da se iz nje mogu doznati ostali podaci.

Međutim, ako se iz nekog razloga protiv posjetitelja stranice podnese prijava policiji, administrator stranice i provider obvezni su surađivati s policijom i omogućiti im uvid u svoje statistike kako bi mogli identificirati i pronaći počinitelja.

Nadalje, zloporabe bloga na internetu s kojima se susrećemo promotrit ćemo kroz prizmu hrvatskog kaznenog zakonodavstva i možemo ih prepoznati u nekoliko kaznenih djela protiv časti i ugleda, a to su: uvreda, kleveta i iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika.

Pravo je svakog pojedinca da se poštuje i ne omalovažava njegovo dostojanstvo.

### **UVREDA**

Tko uvrijedi drugoga putem tiska, radija ili televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je uvreda postala pristupačna većem broju ljudi, kaznit će se.....

Počinitelj uvrede može biti svatko. Njome izražava omalovažavanje druge osobe ili nepoštovanje njegova dostojanstva. Uvreda je u osnovi negativan vrijednosni sud o drugoj osobi, a dodatno na težini dobiva ako je izrečena putem tiska, radija, televizije, interneta, pred više osoba ili na drugi način, zbog čega je postala pristupačna većem broju ljudi. Upravo takvom može se smatrati uvreda preko bloga.

### **KLEVETA**

Tko o drugom iznese ili pronese nešto neistinito što može štetiti njegovoj časti ili ugledu putem tiska, radija ili televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je kleveta postala pristupačnom većem broju osoba, kaznit će se ....

Klevetu čini osoba koja o drugom iznese ili prenese nešto neistinito što može štetiti njegovoj časti i ugledu. Iznošenje ili prenošenje klevete u pravilu se čini usmeno ili pismeno, a iznesena tvrdnja mora biti takva da izaziva prezir okoline i umanjuje ugled osobe u sredini u kojoj živi. Kao i kod uvrede, riječ je o težem obliku kažnjiva djela ako je kleveta počinjena putem tiska, radija, televizije, interneta, pred više osoba, ili tako da je postala pristupačna većem broju osoba.

#### **IZNOŠENJE OSOBNIH ILI OBITELJSKIH PRILIKA**

Tko iznese ili prenese nešto iz osobnog ili obiteljskog života drugoga što može štetiti njegovoj časti ili ugledu putem tiska, radija ili televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je iznošenje osobnih ili obiteljskih prilika postalo pristupačno većem broju osoba, kaznit će se.....

To kazneno djelo sastoji se od iznošenja ili prenošenja bilo kakvih sadržaja iz osobnog ili obiteljskog života neke osobe, koji mogu naškoditi njezinoj časti ili ugledu. Razlika između ovog djela i klevete je u tome što se ovdje prelazi okvir pojedinca i ulazi u njegov obiteljski život. Činjenice koje se iznose mogu se odnositi na bilo koje područje intimnog ili obiteljskog života, primjerice na način vođenja obiteljskog života, pojedine negativne sklonosti, činjenice koje se odnose na obitelj, uz napomenu da ono što se iznosi može biti kako istinito, tako i neistinito.

Usprkos brojnim teškoćama u utvrđivanju počinitelja spomenutih kažnjivih djela kroz zlorabu bloga, obveza je policije utvrditi počinitelje i prikupiti dokaze za daljnji kazneni postupak.

Ako se utvrdi počinitelj, realno je očekivati da to mogu biti i osobe, djeca ili maloljetnici koji se u kaznenom postupku tretiraju na specifičan način.

#### **DJECA**

Djeca su osobe mlađe od 14 godina. Ona nisu kazneno odgovorna, što znači da se dijete ne može kazneno ni prekršajno goniti, ne može ga se tužiti, ni kazniti. Međutim, ipak su propisani načini zaštite od kriminalne djelatnosti djece, i to kroz mjere obiteljsko-pravne zaštite. To znači da će policija, kad utvrdi da je dijete počinilo kažnjivu radnju, o tome obavijestiti mjerodavni Centar za socijalnu skrb, koji će provesti postupak i eventualno izreći mjeru obiteljsko-pravne zaštite (npr. nadzor nad provođenjem roditeljskog prava).

Dakle, i kažnjivo ponašanje djece izaziva institucionalnu reakciju (policije i socijalne službe) radi sprječavanja daljnjeg kriminalnog ponašanja i poduzimanje mjera za zaštitu djeteta od šteta koje takvo ponašanje može imati na njegov daljnji razvoj.

#### **MALOLJETNICI**

U ovoj kategoriji postoje dvije podgrupe:

##### **1. MLAĐI MALOLJETNICI**

- osobe koje su navršile 14, a mlađe su od 16 godina. Oni su kazneno odgovorni. Ako se utvrdi da su počinili kažnjivo djelo, mogu im se izreći odgojne mjere, i to disciplinske mjere, mjere pojačanog nadzora i zavodske mjere.

##### **2. STARIJI MALOLJETNICI**

- osobe koje su navršile 16, a mlađe su od 18 godina. Njima se uz odgojne mjere može izreći i kazna maloljetničkog zatvora.

Postupak prema maloljetniku pokreće se isključivo na inicijativu Državnog odvjetništva, neovisno o vrsti i težini kaznenog djela te propisanoj kazni. To znači da za kaznena djela uvrede, klevete, iznošenja osobnih ili obiteljskih prilika postupak pokreće Državno odvjetništvo, a u pretkaznenom postupku informacije i dokaze o kažnjivom djelu prikuplja policija.

#### **Ukratko o zakonu**

Prema djeci, počiniteljima kažnjivih djela, ne može se voditi kazneni postupak.

Mlađim maloljetnicima mogu se izreći samo odgojne mjere (sudski ukor, posebne obveze, upućivanje u centar

za odgoj, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu), ali NE i kazne. Starijim maloljetnicima, uz odgojne mjere, može se izreći i kazna maloljetničkog zatvora. Zbog primjene odredaba Zakona o sudovima za mladež, dob počinitelja kaznenih djela procjenjuje se u vrijeme njihova počinjenja. Dakle, svatko tko je korisnik bloga mora, uz poštovanje uvjeta koje je postavilo uredništvo, biti svjestan i osobne kaznene odgovornosti ako zlorabljuje tuđe osobne podatke, vrijeđa ili kleveće drugoga ili iznosi tuđe osobne ili obiteljske prilike.